

Jan Sturm

Van de Voorzitter a.i.

Deze keer begin ik met een oproep voor al weer de derde ledenvergadering die tijdens mijn voorzitterschap gehouden zal worden. Ik roep bij dezen weer alle 'echte' VONners, veteranen, amateurs of nieuwelingen, op om op

Zaterdag 3 april 1993

in groten getale de VON-ledenvergadering te bezoeken die van 14.00 - 16.30 uur gehouden zal worden in de

**Domstadacademie
Koningsbergerstraat
Utrecht**

PAK JE AGENDA BLOkkeer DIE DATUM!

Meld je METEEN aan bij het bureau, dan krijg je de vergaderstukken tijdig toegestuurd. Of kom op de bonnefooi naar Utrecht. Maar kom in ieder geval.

De Domstadacademie ligt op 9 minuten lopen van de *achteruitgang*, aan het Jaarbeursplein, van het Centraal Station in Utrecht.

Als je de trap afkomt, steek je schuin naar rechts het Jaarbeursplein over; dan steek je de brede verkeersweg over die erlangs loopt (de Croeselaan) en ga je naar rechts. Na ongeveer 50 meter ga je links de Graad van Roggenweg in. Rechts van je loopt de trambaan. De eerste, beveiligde oversteek gebruik je. Ongeveer in het verlengde daarvan ligt de Koningsbergerstraat. De Domstadacademie ligt aan de linker kant.

De voorlopige agenda ziet er als volgt uit.
**Agendavoorstel
voor de VON Ledenvergadering**

Datum: 5 april 1992
Tijd: 14.00 - 16.30 uur
Plaats: Utrecht, Domstadacademie

- 1 Opening door de voorzitter
- 2 Vaststelling van de agenda
- 3 Verslag van de ledenvergadering d.d. 26 november 1992
- 4 Mededelingen
- 5 Bestuursverkiezing
- 6 Winst- en verliesrekening 1992
- 7 Uit het Bestuur: een kort overzicht van de bestuursactiviteiten
- 8 Uit de redactie: een stand van zaken
- 9 Samenwerking tussen veldverenigingen
Toelichting: Het bestuur heeft een notitie ter zake vastgesteld; die is afgedrukt in deze VON Info. Het Bestuur verzoekt de ledenvergadering die notitie goed te keuren.
- 10 Rondvraag
- 11 Sluiting

Zoals uit de agenda blijkt heeft het bestuur zich het afgelopen jaar beraden over de samenwerking met andere veldverenigingen. Dat is een actueel, maar ook enigszins heikel thema. De discussies in het bestuur hebben geleid tot een beleidsnotitie, die ik hieronder afdruk.

Samenwerking met andere veldverenigingen en instanties: Een beleidsnotitie

- 1 Centripetale en centrifugale krachten: een stand van zaken

Onmiskenbaar wordt de laatste jaren en zeker de laatste tijd steeds vaker de wenselijkheid van (vormen van) samenwerking tussen veldverenigingen gearticuleerd en soms ook al georganiseerd. Ter illustratie volgt een rijtje voorbeelden; het rijtje heeft niet de pretentie volledig te zijn. Het beperkt zich in ieder geval tot voorbeelden die relevant zijn voor het (moeder)taalonderwijs

- 1 De VALO-M ad hoc subcommissie Nieuw Project waarin VON, VDN en LT, met administratieve ondersteuning van de VALO-M een leerplanaanvraag VO I - het Spiegelcurriculum - ontwikkelden. (1986)

2 De Maatschap voor Onderzoek van het Moedertaalonderwijs (MOM) waarin personen die iets te maken hebben met vakverenigingen of die een functie bekleden in instellingen uit de verzorgingsstructuur (veld)aanvragen voor onderzoek, vooral bij SVO, bespreken. (Sinds 1988?)

3 Het Werkoverleg Onderzoek VON - LT dat onderzoeksaanvragen bij SVO voorbereidt en uitwerkt; en dat contacten onderhoudt met uitvoerende onderzoekers in het geval een aanvraag gehonoreerd wordt.

4 Het Platform van Vakinhoudelijke Veldverenigingen in het Voortgezet Onderwijs (VVVO, sinds 1989?) Dit is een min of meer informeel overlegorgaan dat een paar jaar bestaat. Er doen op dit moment ongeveer 16 verenigingen mee, waaronder VON, VDN en LT. Het Platform hield zich voornamelijk bezig met de inhoud en vormgeving van de examens in het VO. Tweemaal per jaar voert het consultierend overleg met het Ministerie van O & W. Sinds kort wordt het 'gebruikt' om de (financiële) belangen van de VALO's, c.q. het Presidium en het Secretariaat te dienen. Daarnaast is sinds kort, onder invloed van het project DION/VO (= Discussie en Informatie inzake Overheveling van Nascholingsbudgetten/Voortgezet Onderwijs) de nascholingsproblematiek hoog op de agenda komen te staan. Het secretariaat van het VVVO wordt in 1992/1993 voor 0,3 fte gefinancierd door het KPC en het CPS.

Het VVVO is juist gestart met een onderzoek naar de wenselijkheid en mogelijkheid van een landelijk bureau voor vakverenigingen.

5 Het Voorzittersoverleg LT - VON (1989) dat gericht was op wederzijdse, bestuurlijke informatieuitwisseling.

6 De 'Satijngroep' (1992) waarin VON, VDN en LT samen met functionarissen van Nascholingsinstituten een samenwerkingsverband in verband met vraaggestuurde nascholing proberen op te zetten.

7 De aanzet van Koos Hawinkels om te komen tot een Federatie van veldverenigingen en andere organen voor het taal- en literatuuronderwijs

Tegelijkertijd zie je dat in dezelfde tijd - en ook

binnen de bestaande verenigingen - er kennelijk eveneens behoeften bestaan aan 'andere', 'betere' of specifiekere behartiging van (deels) andere (deel)belangen dan die de veldverenigingen kennelijk nastreven en bereiken. Daarvoor worden dan aparte organisaties in het leven geroepen. Ook hiervan volgt een rijtje voorbeelden van dezelfde aard als het eerste rijtje. (De precieze naamgeving moet nog nagegaan worden.)

- 1 De Stichting Engels (die eind zeventiger jaren *Levende Talen* verliet).
- 2 De werkgroep Deutsch macht Spasz. (idem)
- 3 Vereniging Spaans op School (idem)
- 4 De VDN (idem)
- 5 De Stichting Lezen (1990)
- 6 De Reading Association in the Netherlands (RAIN) (1990)
- 7 IMEN/MTE (1981)
- 8 De International Association for Intercultural Education (IAIE; 1984?)
- 9 De Stichting Talenpromotie (1990?)
- 10 De Stichting Promotie Literatuuronderwijs (1990)
- 11 De Stichting 'Hawinkels' (ook iets voor literatuuronderwijs; aanvrager van een SLO-project; 1991)

Op het terrein van de vakinhoudelijke verenigingen zijn er kennelijk gelijktijdig centripetale en centrifugale krachten werkzaam. De stelling dat de vakinhoudelijke verenigingen, gegeven het huidige bestel, wel gedwongen zijn te gaan samenwerken, willen ze overleven en hun doelen kunnen blijven realiseren, verdient in dit licht dan ook enige relativering. Het bestel geeft kennelijk ook aanleiding tot meer apartheid en eigenstandigheid.

Die relativering schept in ieder geval ruimte om weloverwogen bestuurlijke afwegingen te maken als het gaat om de vraag aan welke vormen van samenwerking de VON waarom wel en niet wil meedoen. Eenzelfde soort afwegingen moeten gemaakt worden als het gaat om de vraag hoe een gekozen samenwerking georganiseerd moet worden.

In deze beleidsnotitie geeft het VON Bestuur zijn afwegingen met betrekking tot samenwerking weer en maakt het op grond daarvan een aantal keuzes. Als uitgangspunt voor een analyse heeft het Bestuur het *bestaansrecht* van de VON gekozen: de eigenstandige doelen en het gekozen werkterrein maken de VON nog steeds onmisbaar. Als gevolg van die keuze ligt het accent in de analyse iets zwaarder op wat scheidt dan op wat bindt.

De notitie is als volgt opgebouwd. Na deze inleiding geeft paragraaf 2 een beschrijving van drie ontwikkelingen. In paragraaf 3 worden die ontwikkelingen aan een nadere analyse onderworpen. Paragraaf 4 sluit af met enkele conclusies.

2 Reacties op drie ontwikkelingen

Wie het krachtenveld zoals dat in paragraaf 1 schetsmatig geïllustreerd is, overziet, kan zich niet aan de indruk onttrekken dat er meer aan de hand moet zijn dan alleen de wens de vakinhoudelijke verenigingen te laten overleven, c.q. beter te laten functioneren. De roep om samenwerking enerzijds en het oprichten van aparte organisaties om bepaalde deelbelangen te behartigen anderzijds hebben wellicht niet eens zoveel te maken met het belang van die verenigingen. In beide gevallen kan het waarschijnlijk ook gaan om de keuze van (zelfbenoemde) 'zaakwaarnemers' voor een effectieve strategie om 'iets' te bereiken. Het lijkt dan ook verstandig een poging te wagen de achtergronden bloot te leggen van de initiatieven tot samenwerking die in paragraaf 1 zijn opgesomd.

Die initiatieven tot *samenwerking* zijn ten minste in drie categorieën onder te brengen, afhankelijk van de ontwikkeling waarop die initiatieven kennelijk een reactie zijn.

1 Reacties op een verschuiving in de verzorgingsstructuur van een aanbodgestuurde naar een vraaggestuurde 'markt', een verschuiving die ondersteund wordt door een langzame overgang van aanbodfinanciering via de instellingen in de verzorgingsstructuur naar vraagfinanciering via scholen. Die verschuiving wordt door de overheid gefaseerd nagestreefd. Dat is begonnen met de introductie in het begin van de tachtiger jaren

van het aanvraagprincipe in het onderwijsonderzoek en de toets- en leerplanontwikkeling en zal zich nu uitbreiden met een duidelijke vraagfinanciering voor begeleiding en nascholing. Reacties daarop zijn: 1, 2, 3, 6 en 7.

2 Reacties op de verschuiving in het onderwijsbeleid van aandacht voor vakoverschrijdende thema's naar de vakken zelf. Die verschuiving is ingezet door het WRR-advies over de basisvorming (1986); daaruit vloeiden o.a. voort: aandacht voor vakinhoudelijke eindtermen en kerndoelen, vakinhoudelijke examenprogramma's en zgn. examensyllabi per vak. Een reactie daarop is bijvoorbeeld 4.

3 Reacties op de slinkende achterbannen van de verenigingen en op de daarmee verbonden groeiende problemen om bestuurders en uitvoerders te vinden. Reacties daarop zijn bijvoorbeeld 5 en 7.

Overigens zijn de initiatieven in werkelijkheid minder eenduidig georiënteerd dan ze in deze categorisering worden voorgesteld: in het Werkoverleg Onderzoek VON - Levende Talen wordt bijvoorbeeld niet alleen 'gereageerd' op de verschuiving van aanbod naar vraag, maar ook op de toenemende aandacht voor het schoolvak.

3 Een nadere analyse

3.1 Een markt van welzijn en geluk?

De eerste ontwikkeling kan ver reikende gevolgen hebben voor de (machts)positie van de (medewerkers van de) verzorgingsinstellingen en voor die van de (directies van) scholen. De eersten zullen proberen hun posities zoveel mogelijk te behouden; de laatsten zullen de grenzen van hun nieuwe posities verkennen.

Voor organisaties van (vak)docenten in basis- en voortgezet onderwijs is in deze ontwikkeling een bescheiden rol weggelegd: voor zolang de Wet op de Onderwijsverzorging ongewijzigd geldt zijn zij - met tientallen andere organisaties en instellingen - op het gebied van onderzoek, toets- en leerplanontwikkeling aanvraaggerechtigd. Daardoor zijn vakinhoudelijke verenigingen interessante partners voor (vakinhoudelijke medewerkers van) de betrokken verzorgingsinstellingen, al is het wel lastig als er rekening gehouden moet worden met

verschillende verenigingen op hetzelfde gebied. Evenzeer is het lastig als de vakinhoudelijke verenigingen zeer uitgesproken wensen hebben; dan kan er immers makkelijk spanning ontstaan tussen die wensen en het instituut-beleid.

Als organisaties van 'amateurs' verkeren de vakinhoudelijke verenigingen in dezen in een uiterst kwetsbare positie: ze moeten er steeds op bedacht zijn niet 'voor een karretje gespannen te worden', ook al zou dat gebeuren met de beste bedoelingen.

Voorzover te overzien is op het terrein van het aanvragen van begeleiding en nascholing geen rol weggelegd voor de vakinhoudelijke organisaties, tenzij zij zich, op grond van machtspolitieke overwegingen, voor het karretje van een van de betrokken partijen laten spannen.

3.2 Kwaliteitszorg als patronaat

De tweede ontwikkeling gaat de vakinhoudelijke docenten direct aan: ze betekent in ieder geval een flinke aanslag op de vakinhoudelijke autonomie van docenten. Van docenten die vakinhoudelijk actief in die ontwikkeling willen meedoen, zal een behoorlijke inspanning en tijdsinvestering gevraagd worden.

Ook in deze ontwikkeling is slechts een bescheiden rol voor de vakinhoudelijke organisaties weggelegd: op basis van vertegenwoordigende inspraak wordt hun gevraagd voordrachten te doen voor commissies en adviezen uit te brengen. Voorzover een voordracht gehonoreerd wordt, wordt de benoemde geacht deel te nemen aan de werkzaamheden zonder last of ruggespraak. Aan de andere kant gaat het beleid er wel van uit dat de uitkomsten van een en ander op deze manier door het veld gedragen worden. Ook hier verkeren vakinhoudelijke verenigingen in een kwetsbare positie: ze hebben uiterst weinig mogelijkheden tot sturing. Als de voorgedragene 'stokpaardjes' gaat bereiden of niet opgewassen is tegen zijn/haar medecommissieleden, kan er veel fout gaan.

3.3 Een slinkende achterban

De derde ontwikkeling lijkt enerzijds levensbedreigend voor de vakinhoudelijke organisaties en roept anderzijds vragen op als: Hoe houd ik als bestuurder de boel toch nog een beetje draaiende? Dan kom je als bestuur al gauw uit bij gedachten over een efficiëntere organisatie. Daarbinnen is de stap naar ideeën over, zeg maar, logistieke samenwerking met andere organisaties dan gauw gezet. Overigens hangt het sterk van de interpretatie van de cijfers af en van de trend die daarin te onderkennen is, hoe levensbedreigend het slinken van de achterban wordt ervaren. Eenzelfde relatie is er met de oorzaken die men ter verklaring van het slinken aanneemt: als leden weglopen omdat ze iets heel anders van hun organisatie verwachten dan die hun biedt, is dat levensbedreigender dan dat er incidentele economische motieven (salarisachterstand) achter zitten.

4 Bestuur, bestuur!

Tegen de achtergrond van de analyse paragraaf 2 en 3 laten zich een aantal bestuurlijke vragen stellen.

- 1 Hoe bepaal je als bestuur aan welke samenwerkingsverbanden je deelneemt?
- 2 Hoe bereik je als bestuur dat je greep houdt op wat er in die samenwerkingsverbanden gebeurt, zodat je verantwoording kan blijven dragen voor de uitkomsten ervan?

Het antwoord op de eerste vraag moet afgeleid worden uit de (geschreven en ongeschreven) uitgangspunten en doelstellingen van de VON. Het antwoord op de tweede vraag moet gevonden worden in de ontwikkeling van valide procedures voor feedback.

In dit verband is het interessant het doel van de VON te citeren:

De VON stelt zich ten doel binnen het Nederlandse taalgebied:

- a. aandacht te besteden aan doelstellingen en didactiek van het onderwijs in de Nederlandse taal (in de ruimste zin des woords);
- b. optimale onderlinge afstemming van de inhoud en methoden ervan tussen de verschillende sectoren.
- Zoals ook uit de naam blijkt, is de VON, bijvoorbeeld in vergelijking met de Vereniging voor **Lera-
ren** in Levende Talen, in eerste instantie gericht op het vak in termen van doelstellingen en didactiek en niet zoals LT op de academische discipline en de (belangen van eerstegraads) docenten.
- Daarnaast is het latitudinale uitgangspunt ('in de ruimste zin des woords') uniek voor de VON, evenals de aandacht voor de longitudinale opbouw binnen het vak, van, zeg nog maar even, 'kleuterschool tot universiteit'.
- Tot de ongeschreven uitgangspunten van de VON zijn zeker te rekenen:
- de na te streven emancipatie van leerlingen;
  - de leerlinggerichtheid.

Wat voor samenwerkingsverbanden de VON ook aangaat - met zusterverenigingen, met de overheid of met of rond de verzorgingsstructuur - de resultaten die dat oplevert moeten op evenwichtige wijze de elementen uit de doelstelling weer spiegelen. Bijvoorbeeld: een evenredige aandacht voor basisonderwijs, avo, lbo, mbo, hbo; meer aandacht voor materiaalontwikkeling dan voor formele leerplannen; meer aandacht voor ontwikkeling van werkvormen dan voor toetsen; meer aandacht voor schoolonderzoeken dan voor centrale examens; meer aandacht voor transparantie van examens dan voor objectiviteit. En zo voort.

Een valide procedure voor feed back moet garanderen dat het bestuur ten principale formele ja/nee/indien-beslissingen moet kunnen nemen in het stadium van de idee-vorming, van de eerste uitwerking, van de definitieve uitwerking en van de afronding.

Ik denk dat we een boeiende discussie kunnen voeren. Ik zie er al naar uit.